

Fugint dels tòpics: *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*

Per FRANCESC MONTERO

Una valoració adient a l'hora de definir *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries* seria afirmar que ens trobem, en paraules del mateix autor, davant d'un "pretext literari per parlar de l'Empordà". Efectivament, Manuel Brunet va concebre la seva única novel·la l'any 1925 amb aquest objectiu, la qual cosa ens indueix a creure que ens trobem davant d'un nou exemple literari, tan comú en el primer quart de segle XX, d'identificació de l'Empordà –i per extensió, Catalunya– amb Grècia, bressol de la civilització occidental. Amb tot, com veurem, aquesta primera impressió és enganyosa, ja que el desenvolupament de l'obra mostra com la història, en aquest cas, és interpretada des d'una òptica distanciada a la pròpia de l'època, la qual cosa revela l'estat crepuscular del moviment noucentista. Aquestes divergències amb el corrent literari que li era propi, fan de Manuel Brunet un escriptor singular, que demostrarà en anys posteriors de la seva carrera periodística la necessitat intrínseca a la seva personalitat de reafirmar-se en una llibertat individual deslligada de capelletes i basada en uns principis ètics propis.

Manuel Brunet nasqué a Vic l'any 1889 i, després d'uns anys al seminari, es traslladà a Barcelona per exercir de periodista i escriptor. L'any 1924 es casà amb M. Teresa Mayor, de Castelló d'Empúries, i l'any 1925 escriví la seva primera i única novel·la. L'autor vigatà, amb tot, va ser més conegut per la seva faceta de periodista, primer a *Las Noticias* i a *La Publicitat* –especialitzant-se en l'anàlisi de política internacional–, després com a primer director de *Mirador*, i més tard com a col·laborador de *La Veu de Catalunya*, on arribà a cobrar més que Josep Pla pels seus articles en la secció diària "Comentari".

L'exili suposà un tall insalvable a la seva carrera ja que, de no haver estat pel desastre de la guerra, segurament Brunet hauria fet història com un dels principals periodistes catalans del segle XX. No obstant això, la seva tornada a Catalunya després de la victòria de Franco, i la seva col·laboració a *Destino* amb la seva secció "El mundo y la política" –signada "Romano"– i a *La Vanguardia* en els primers anys de la postguerra, van ser considerades pels sectors catalanistes com una traïció a la pàtria. En definitiva, la desgràcia de

Brunet fou la de no aconseguir mai combinar en la mesura justa els tres principis eticomorals que configuren la seva personalitat a partir dels anys trenta: catalanisme, conservadorisme i catolicisme. Aquest fet, afegit al seu caràcter peculiar, apassionat i abrandat, provocà que els seus detractors –d’un bàndol i l’altre– trobessin sempre algun motiu per fer judicis contra la seva persona. La manca d’informació i anàlisi aprofundit sobre l’escriptor, a més, ha motivat en les dècades posteriors judicis parcials i sovint sense fonament. Quan pot tornar a publicar en català a la meitat de la dècada dels quaranta, Manuel Brunet ho fa decididament, responent al seu tarannà de catalanista incorruptible. Així doncs, ens ha deixat publicades, a més del *Desembarc*, les obres *Cada dia és festa* (1946), *Salteri de la Mare de Déu de Montserrat* (1948), *Actualidad del Padre Claret* (1953), i la pòstuma *Pàgines de la Vida de Jesucrist* (1961), a més de nombroses col·laboracions en altres obres.

Esbossat l’autor de la novel·la, podem emprendre l’objecte d’aquest treball, destinat a realitzar una anàlisi en clau empordanesa de la novel·la de l’autor vigatà. Manuel Brunet és un osonenc reconvertit a empordanès, tal com queda clar al pròleg de la novel·la. Òbviament, el seu casament amb una pubilla de Castelló devia afavorir aquesta conversió, i jo crec que, com veurem més endavant, d’aquest casament en podem fer alguna lectura interessant dins l’obra.

Si ens fixem en l’argument del llibre, comprovarem que la història és ben senzilla: es tracta, com el seu nom indica, de l’arribada d’uns comerciants grecs a Empúries, i Brunet ens relata les seves impressions en la primera presa de contacte amb la nova terra, i de la forma com aconseguiran despertar en els

nadius la curiositat vers la nova i avançada civilització que acaba d’arribar de l’altra banda del Mediterrani. Així doncs, assistirem a la creació dels lligams entre les dues cultures, la indígena i la grega, i al desenvolupament del procés civilitzador de la tribu empordanesa d’una manera natural, a través de les simples i necessàries relacions comercials. La unió d’aquests dos mons diferents se simbolitza en la unió dels dos protagonistes de la narració, el grec Mariner i l’empordanesa Tamariu. El colofó a la història l’ofereixen el casament dels dos protagonistes i la implantació de fires comercials arreu de les diverses localitats de la Costa Brava. Així doncs, l’anècdota no podria ser més simple i naïf, i no per això menys propera a la realitat. Brunet recupera

d'una forma viva la història primigènia, i intenta imaginar com devien succeir-se els fets en la realitat més autèntica, aconseguint un resultat que sempre és destacat per la crítica:

Brunet descubre, para él y para nosotros, un Ampurdán nuevo, que si no es literalmente exacto, resulta mucho más aproximado a la realidad que los Ampurdanes conocidos.⁽¹⁾

Hi ha uns quants aspectes a destacar respecte a la novel·la i al tema que ens ocupa, el paisatge com a pretext d'una obra artística, en el nostre cas, literària. L'obra de Manuel Brunet no es pot entendre deslligada del paisatge, el qual n'és el personatge principal, fins al punt que és el marc que delimita i condiona la seva forma; l'escenari té un paper cabdal en el desenvolupament de la novel·la i en el caràcter dels seus personatges.

D'altra banda, hem d'entendre la novel·la dins el seu context de creació. L'any 1925 ens trobem als epígons del moviment noucentista, dins el qual s'han assentat durant dues dècades les bases d'un moviment europeista, civilitzador i, per tant, classicitzant. Manuel Brunet, l'any 1925, obre la porta a la liquidació d'aquest moviment a través d'una desidealització dels tòpics classicistes noucentistes i d'una ironització del model de principis del noucent.

En aquest sentit, Brunet hauria d'entroncar amb la visió de la tradició literària de la Renaixença i modernista de l'Empordà, els fonaments de la qual van ser apuntats per Verdaguer en el seu poema *L'Empordà*, on plasma una seva visió idíl·lica del territori, i després consolidats per Bosch de la Trinxeria (*Records d'un excursionista, Pla i muntanya i L'hereu Noradell*), Pous i Pagès (*Empordaneses, La vida i la mort de Jordi Fraginals*); i consagrats definitivament per Maragall. Dins el discurs elogiós *Als empordanesos* (1906), el poeta modernista defineix l'Empordà com el "capçal de la pàtria, mirall de Catalunya",⁽²⁾ i després, dins *L'Empordà*, intentarà recuperar el sentiment de catalanitat a través d'aquest racó de país, atorgant-li un paper fonamental per al conjunt de Catalunya:

Vetlleu, vetlleu, empordanesos, pel nom sagrat de Catalunya i pel vostre particular. [...] Si tot Catalunya se perdés, però restés l'Empordà, Catalunya podria tornar a ser un dia o altre més gran i més forta que mai hagués estat, i que si, pel contrari, de tot Catalunya sols l'Empordà es perdés, la pàtria ja no seria ella mateixa.⁽³⁾

Tot i això, Brunet fugirà de les línies mestres que ha establert el corrent literari contemporani noucentista, i s'allunyarà de la visió classicitzant d'aquest i de la pura identificació reduccionista exemplificada en la frase

1. SALTOR, O., "El Ampurdán de Manuel Brunet", *Momento*, núm. 271, 24-V-1956, pàg. 22.

2. MARAGALL, J., *Obras Completas. Obra catalana*. Barcelona, Selecta, 1970, pàg. 746.

3. MARAGALL, J., *ob. cit.*, pàg. 748.

tòpica “L’Empordà és Grècia”, pròpia d’un corrent de pensadors i artistes barcelonins de principis de segle XX que s’estableixen a l’Empordà i que, després de descobrir-lo, en parlen molt elogiosament a les seves obres; un corrent que continuarà, també en els anys posteriors, a través d’autors empordanesos nadius o d’adopció com Fages de Climent (*Somni del Cap de Creus, L’himne nou a l’Empordà*), Anna Maria Dalí (*Tot l’any a Cadaqués*), M. Àngels Anglada (*Les Closes, Columnes d’hores*), Tomàs Garcés (*Quadern de la Selva*), Carme Guasch (*Paisatge a l’aquarel·la*), Montserrat Vayreda (*Els pobles de l’Alt Empordà*) o Narcís Comadira (*Usdefruit*). Tots ells, i molts d’altres que no podem recollir aquí, per tant, formen una bona nòmina d’escriptors, per no citar la gran quantitat d’artistes d’altres disciplines, que han pres al llarg de la història el paisatge empordanès com a motiu per a la creació de les seves obres.

Brunet es desmarcarà del cànon establert buscant una sortida pròpia en una línia més desmitificadora, i a la vegada realista, d’interpretació del paisatge i el poble empordanès, que hem d’alinear dins el corrent dibuixat pel republicà Pere Coromines (*Les gràcies de l’Empordà*), Víctor Català i Pi i Sunyer, el qual si bé en un primer moment admet que

No és difícil de descobrir en la mentalitat empordanesa un cert encuny de la influència grega

puntualitza de seguida:

tant en les qualitats com en els defectes.⁽⁴⁾

Quan es tracta de parlar de l’Empordà, de la seva gent i el seu paisatge, és obligada la referència a l’escriptor Josep Pla, l’autor que s’ha erigit com una de les veus més autoritzades que han definit aquesta terra. En les seves referències al territori, Pla el defineix amb l’axioma “L’Empordà és, abans que tot, un paisatge”,⁽⁵⁾ tot i que, seguint la línia de pretensió realista esmentada, ja ha deixat dit que, si bé és cert que els grecs es van establir a Empúries, aquest fet es deu a una pura casualitat, una qüestió de comoditat, a la qual no cal donar més importància. Pel que fa a la descripció d’Empúries, en destaca els mateixos elements que, com veurem, ressaltarà Manuel Brunet, tot i que aquest ho farà amb un lirisme molt més accentuat:

Empúries, trobant-se sobre un pla inclinat, molt suau, sobre el mar, de seguida que hom puja una mica apareix un panorama prodigiós, bellíssim, de fatiga impossible. El mar del golf el fa enormement divers. La incurvació del platjar és una corba vivent i la geologia de Roses a Norfeu, coronada pel Pení, és una meravella.⁽⁶⁾

4. PI I SUNYER, C., *Una interpretació de l’Empordà*. Barcelona, Destino, 1976, pàg. 40.

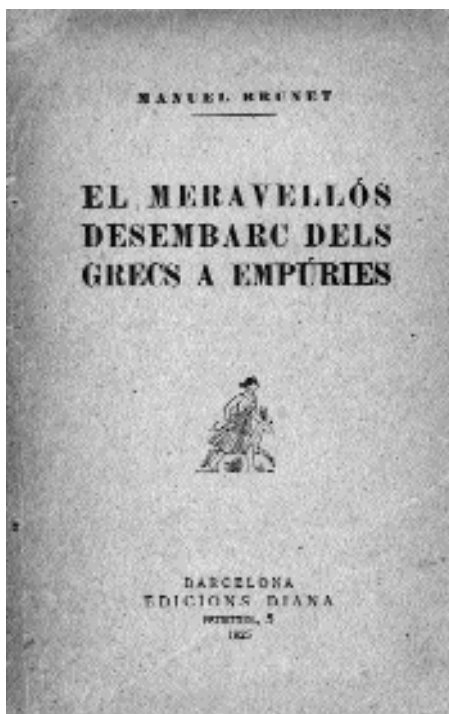
5. PLA, J., *El meu país*, O. C. VII, Barcelona, Destino, 1968, pàg. 204.

6. PLA, J., *El meu país*, ob. cit., pàg. 54.

Totes aquestes afirmacions respecte a la intenció de l'obra de Manuel Brunet es poden demostrar recorrent al text. Així com alguns han entès que el to d'aquesta novel·la és humorístic,⁽⁷⁾ jo em permeto considerar que això és fals. Podem convenir que la novel·la està escrita en to menor –ho admet el mateix autor en el pròleg–, però enlloc es diu que la pretensió sigui provocar la hilaritat del lector; tanmateix, aquesta observació no està renyida amb el fet que consideri que un deix d'ironia notablement càustica hi sigui ben present, però és una ironia dirigida al tòpic barceloní de l'“Empordà idíl·lic i verge” encara avui present, i al tòpic noucentista d'identificació amb Grècia.

Fixem-nos en el pròleg, on l'autor resumeix l'ideari que dirigeix la seva obra, convertint-se en un autèntic manifest d'adhesió a la terra empordanesa i a la seva gent. Aquest sentiment, no obstant això, és ben natural si tenim en compte que segons l'autor “tots [els catalans] duem sobre el pit la imatge de l'Empordà, clara i precisa com un esmalt”,⁽⁸⁾ afirmació d'un regust indiscutiblement maragallà. Aquí trobem el primer toc d'atenció que ens indica que l'obra no està dirigida al públic empordanès, sinó que en part aquest n'està exclòs, ja que a qui va dirigida l'obra és precisament a la intel·lectualitat barcelonina, és a la gent de Barcelona a qui ha d'explicar com és “aquell país” i com és la “gent d'allà dalt” (pàg. 11).

Acceptat aquest primer punt, podem entendre que s'estableixi un diàleg implícit entre l'escriptor nouvingut que arriba a l'Empordà i un interlocutor imaginari barceloní a qui descriu tot allò que veu. Amb la particularitat que allò descrit som nosaltres mateixos, el poble empordanès i la nostra terra. En aquest sentit, per al lector empordanès la novel·la es converteix en un mirall,

Portada de la primera edició de la novel·la, publicada per l'editorial Diana (1925).

7. L'edició que va publicar Quaderns Literaris l'any 1933, amb el títol canviat per *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*, portava per subtítol “Novel·la humorística”.

8. BRUNET I SOLÀ, M. *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, Barcelona, Diana, 1925, pàg. 5. Per tal de no omplir l'article de notes al peu innecessàries, anotem aquí que les cites que apareixen a continuació, si no s'especifica el contrari, formen part d'aquest volum.

en el mirall stendhalià que es passeja al llarg del camí però que a la vegada se li posa al davant perquè hi pugui veure la seva pròpia imatge. En aquest moment és quan al lector previngut de l'estètica noucentista –i encara més al lector empordanès– se li planteja l'opció de no creure's res de les pàgines següents, ja que l'autor corre el perill d'oferir una visió del territori completament idealitzada, embafada de tòpics i allunyada de la realitat; una visió, amb tot, pròpia de l'època. Brunet, per contra, adopta un altre estil, ben diferent, i amb poques pàgines ens dona motius per creure que la seva impressió és fidel a la realitat, ja que pren distància i s'autoimposa fermament mantenir el seu esperit crític quan el record de la civilització grega se l'enduria a un terreny on ell no vol anar a parar. En aquest sentit, la ironia –recurs introduït per Carner en el llenguatge noucentista com a “agent catalític d'actituds civilitzades”⁽⁹⁾– és un bon contrapunt per no perdre la perspectiva i no deixar que la literatura li emboiri la vista, podent reaccionar contra el “xarampió” noucentista que a l'època “féu molts estralls” (pàg. 6). No obstant això, aquesta intenció literària no va ser percebuda per la crítica de l'època, i el mateix autor és qui l'hagué de posar sobre la taula anys més tard a través de la publicació de l'assaig *L'Empordà i els empordanesos* que acompanyà l'edició en castellà de Destino de l'any 1943 i la catalana de Selecta de 1956:

Jo només em proposava parlar de l'Empordà, fer un anunci de l'Empordà; però algú em va acusar de no haver sabut cantar l'Empordà. Però si jo no volia cantar res. [...] El llibre tenia encara una altra ambició, en petit tan grossa com la de Cervantes en escriure el *Quixot*. Volia combatre una idea llibresca. Però d'això quasi no se'n va adonar ningú, cosa que diu molt en favor del to confidencial del llibre i li afegeixo un cert aire de clandestinitat. Revelo el secret perquè estic segur que no he de contribuir al desentabanament dels babaus.⁽¹⁰⁾

El que de moment ens queda clar és que amb aquesta novel·la nedarem contra corrent, perquè la realitat cultural del moment porta temps amarada d'una estètica classicitzant. Brunet ens exposa, per tant, la seva visió d'un moment històric des d'un punt de vista personal i particular, marcadament realista i natural, distanciant-se d'aquesta literatura basada que ha convertit l'Empordà en “un pretext sentimental de literats i historiadors” (pàg. 10). Tot i això, en alguns aspectes no es podrà desempallegar del tot del regust idealitzant predominant a l'època. La intenció final, així doncs, serà “no prendre la història en to major, sinó tal com aproximadament devia anar la cosa” (pàg. 9). Aquest punt de vista és compartit per Pla, ja que els dos comparteixen l'opinió que l'arribada dels grecs a Catalunya va ser un fet històric com un altre, al qual no se li ha de donar més importància que la que

9. YATES, A., *Una generació sense novel·la?* Barcelona, Edicions 62, 1984, pàg. 124-125.

10. BRUNET, M., “L'Empordà i els empordanesos”, dins *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*, Barcelona, Selecta, 1956, pàg. 146-147.

en realitat va tenir. Aquests avantpassats tan sols “són un ornament del país i un parentiu de sang que no fa abaixar la cara” (pàg. 12), però l’Empordà, quan van arribar els hel·lens, ja era una terra magnífica, habitada per uns indígenes peculiars, amb un tarannà tribal lligat intrínsecament a la terra. Així doncs, és absurd condicionar tota la història del país a un fet puntual, casual, un simple incident, i encara ho és més voler creure que els seus protagonistes van ser conscients que estaven canviant la història. En definitiva, l’arribada dels grecs a Empúries va ser un fet que va condicionar el posterior desenvolupament de l’Empordà, i de retruc Catalunya, com a poble, però és un greu error atribuir a un moment de la història unes característiques que li han estat donades *a posteriori*.

Detinguem-nos ara a examinar les gràcies de l’Empordà i la relació dels seus habitants amb el paisatge que els envolta. Brunet, en totes les descripcions, pinta amb la paraula allò que veu, però ho fa d’una manera lírica, retoritzant. El dibuix que descriuen les muntanyes en acostar-se en pendent suau fins a tocar el mar és convertit en metàfora d’una unió afectiva i amorosa entre els dos elements; una fal·làcia patètica exemplificadora de la simbiosi entre home i paisatge, que es converteix en recurrent i es troba al rerefons de totes les descripcions del paisatge que apareixen a l’obra:

Són moltes les gràcies de l’Empordà, però la primera de totes és del terror: és el maridatge de la terra amb el mar, la terra que eixampla els braços per deixar entrar el mar i s’enfila, un xic enllà, a tot voltant, per mirar el mar. I tot això es fa naturalment. El paisatge gairebé enlloc no esdevé teatral; per veure trucs heu d’enfilar-vos pels bastidors i la decoració de muntanyes que li fan de teló de fons, però això ja fa excursionista. (pàg. 10)

En aquesta descripció, tanmateix, no hi pot faltar l’element climàtic empordanès per excel·lència, el que sens dubte ha contribuït més a forjar la identitat empordanesa: la tramuntana. Quan la descripció esdevé massa retòrica, aquesta fa la seva aparició:

Si en algun moment [...] el paisatge pogués disfressar-se d’ègloga, es cuidaria prou la tramuntana d’esbandir-lo i treure-li les lletanyes inútils. (pàg. 11)

Brunet vol mantenir-se ferm, però, com podem comprovar, la seva prosa no pot evitar el deix poètic, una característica pròpia del seu estil com a escriptor, aprofitant al màxim els recursos estilístics per tal d’embellir el llenguatge i la imatge que està descrivint, convertint la ploma en pinzell per a dibuixar el paisatge. Tot i això, al final de la descripció s’adona que potser està caient en el defecte que precisament volia evitar, i per aquest motiu es veu obligat a excusar-se:

Si l’escriure no fos un art de realitzacions, parlaria de l’Empordà amb un llenguatge esbandit de tot deix de literatura, faria passar una tramuntanada per les planes d’aquest llibre perquè l’higienitzés i matés el microbi de la

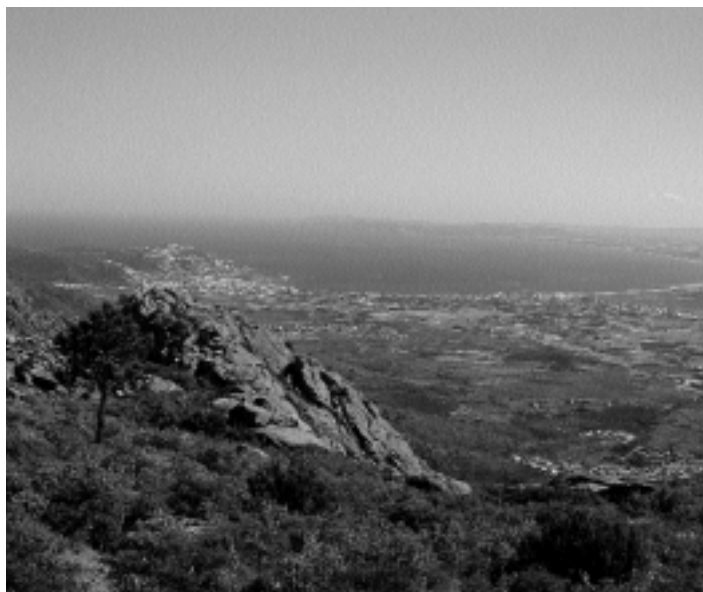
retòrica mal administrada: en parlaria utilitzant, en compte de la màquina literària de fotografiar, un lèxic intel·lectual degudament clarificat i faria un llibre com una auca. (pàg. 14)

L'Empordà de Brunet no és una terra hostil, ans al contrari, és una terra que acull el foraster amb gentilesa, una terra oberta i franca que “es desclou com una rosa” i es mostra amb tota la seva esplendor. Fins i tot dóna la benvinguda als nouvinguts amb una càlida abraçada, o almenys així ho senten els mariners grecs quan arriben per primer cop a la platja:

Tot se'ns aparenta com una abraçada en aquest país: la plana voltada de serralades i la terra abraçant-se al mar. (pàg. 23)

Com podem comprovar, la imatge de l'abraçada entre la terra i el mar és una imatge recurrent, identificada sobretot a la badia de Roses, punt on la seva unió es fa indissoluble. L'Alt Empordà –perquè no hem d'oblidar que l'autor acota la història a només la meitat septentrional de l'Empordà– és fruit de la comunió perfecta de plana, muntanyes i mar, una combinació que dóna com a resultat una terra on tots els elements estan amalgamats en una unió perfecta, sense pretensions ni estridències, on es pot portar a terme una vida tranquil·la i reposada, pròpia de l'*aurea mediocritas* horaciana, una terra definida pels elements següents:

Una bella aigua, una platja com la mà, un cel molt blau, un país molt extens i ben ajagut, emmurallat de muntanyes i ben acabat com una república. (pàg. 38)

El golf de Roses, on la plana empordanesa s'abraça amb el seu mar.

Si continuem per aquest camí, podem endinsar-nos en la concepció que té Brunet dels empordanesos, una gent que té “un gran sentit del terror i de pairalisme”, bons veïns, que en definitiva constitueixen, després del paisatge, la segona gràcia de l’Empordà entès com a país. Així doncs, l’Empordà és una terra ben definida, d’un resultat rodó, amb una gent ferma que, sobretot, ja ho era abans de l’arribada dels grecs, i que amb el temps s’ha anat tornant, característica pròpia del caràcter empordanès, contemplativa.

Fixem-nos un moment en l’anècdota, una demostració més de la ironització del model noucentista. Si ens moguéssim dins el cànon, hauríem d’imaginar el desembarcament grec com un esdeveniment de gran magnificència, en el qual un estol de vaixells arribés a Catalunya guiat pels déus i desembarqués un matí tranquil i assolellat de primavera tot portant la flama olímpica, mentre la tribu de rústecs indígenes celebraria amb grans festes i alegria l’arribada de la cultura i la civilització. Res més lluny que el que ens mostra Brunet, el qual ve a afirmar que els bàrbars precisament són els mariners hel·lens –tot i que governats per un capità amb gran esperit comercial–, que per casualitat arriben a terres emporitanes, venint d’altres terres d’on han hagut de fugir per cames, una arribada en la qual “els déus no hi foren per res (...), ni el bon temps tampoc” (pàg. 19). Els déus tan sols apareixeran en altres ocasions per ser ridiculitzats tant per la veu narrativa com pels mateixos personatges. D’aquesta manera, es desmarca ja d’inici de la idea d’un destí predeterminat i controlat pels déus a la manera d’Homer o Virgili. Definitivament, Brunet rebaixa el to fins al límit permès, si no fixem-nos en la descripció satírica de l’Olimp i els seus habitants que fa un dels comerciants, amb analogia final de Bacus i Crist inclosa:

Jo he vist l’Olimp de debò a l’Hèlada, i us dic que no és pas tan alt com la més xica d’aquestes crestes del Pireneu. [...] Fa molt grec veure l’Olimp en cada cim, però desmentiries que ets de l’Hèlada si parlessis més de pujar dalt d’aquest roquí [...]. Que romanguí Zeus, amb Eol i els seus vents. Nosaltres ens quedarem amb els déus de l’aigua i els d’estar per casa, Neptú i les sirenes, i Astarté, que viu a la terra i al mar, i Ceres que ens nodreix i les nimfes que ens parlen al peu de les fonts, i Bacus que ens acompanya per terra i per mar navegant i que sap cabre en una àmfora i en un got. (pàg. 63)

Parlem finalment de l’estil de l’obra. Hem repetit manta vegades que la voluntat de Brunet és explicar els fets d’una forma senzilla, clara i planera, sense retòriques embafadores. D’altra banda, la veu narrativa reconeix que, a l’hora de mostrar el paisatge que serveix d’escenari a la narració, li és molt difícil no deixar-se endur per la seva bellesa, representada per un llenguatge de gran sensualitat, amanit amb metàfores i sinestèsies en les descripcions. Un lirisme que s’accentua a l’hora de relatar la història amorosa de Tamariu i Mariner, reconvertint el mite del pastor i la sirena amb el d’un grec i una pagesa; una història que

s'identifica fàcilment amb la pròpia vivència de Maria Teresa Mayor i l'autor durant l'any 1924.⁽¹¹⁾

D'una banda, Mariner és presentat amb un llenguatge clar i planer, mig irònic, com un bon xicot, amb el cap una mica ple de pardals però que “no tenia altre mal que un fart de llenya endarrerit” (pàg. 40). Observem que la ironia sempre està reservada als personatges masculins, tant grecs com empordanesos; en canvi, a l'hora de parlar dels femenins i del paisatge, la veu narrativa s'esbandeix de tota ironia i es deixa endur per un to poètic i sensorial. Comprovem-ho en la descripció de Tamariu, que s'ha volgut relacionar amb la descripció canònica de la Ben Plantada orsiana, tot i que al meu entendre són una mica diferents. El personatge d'Ors, tot i que físicament és una mica desproporcionat, està caracteritzat per la mesura i el seny, el pudor i les bones maneres, i és descrit a la manera noucentista:

El moviment de la Ben Plantada és presidit per la Música, la gràcia de sos ulls deu caure baix la competència i jurisdicció d'Urània, musa de l'Astronomia. [La Ben Plantada] És com una llar encesa enmig de nosaltres. I el secret se troba en la seva natural mesura i bon seny.⁽¹²⁾

Tamariu, en canvi, es destaca per la seva esveltesa i joventut i, sobretot, pel seu temperament arrauxat i salvatge. En aquest sentit, si bé la Ben Plantada és a principis de segle el paradigma del refinament, destacada no tant per la bellesa de la seva figura sinó per les bones maneres, Brunet descriu Tamariu fugint dels cànons del moment, elogiant la seva frescor i bellesa natural, en uns termes molt sensuals:

Tota ella era com una fruita sucosa, de pell tivant i daurada.[...] La seva salvatgeria i aquelles dents tan blanques eren promesa d'una agror saborosa. Maridada, quan hagués donat florida, seria una poma camosina que perfumaria la llar. (p. 83)

Sucositat, pell daurada, agror saborosa, perfum... En un fragment tan reduït, i gràcies a la poeticitat del seu estil, Brunet és capaç de conjugar sensacions diferents, que representen gràficament Tamariu com una escultura clàssica perfecta amb la qual “l'art no hauria de fer cap gran miracle” (p. 93). Un personatge femení que, a més, representa la receptivitat envers la cultura superior, la voluntat de civilitzar-se, ja que el personatge, gradualment, va adoptant costums i refinaments hel·lens. Així doncs,

11. El text recolza la hipòtesi, ja que Mariner arriba de terres llunyanes sense conèixer el país i conquereix una pubilla indígena sota els consells del patró, el seu pare, qui al seu torn es podria identificar amb Claudi Ametlla, castellaní establert a Barcelona i instigador de la relació. En aquells anys, Ametlla era el director de l'agència de notícies Havas, en la qual treballava Brunet. Jordi Pla, en el seu estudi “Manuel Brunet, l'empordanès de Vic” (*Revista de Girona*, núm. 138, gener-febrer 1990, pàg. 51-55) apunta que l'*alter ego* de Brunet és el patró, qui prefereix fer arrels a Empòrion abans que a Massàlia (identificat amb Vic o Barcelona), però jo em decanto més per pensar que Brunet, encara relativament jove quan escriu el llibre, s'ha d'identificar amb Mariner per totes les concomitàncies biogràfiques que apareixen.

12. ORS, E. d', *La Ben Plantada*, ed. de Xavier Pla. Barcelona, Quaderns Crema, 2004, pàg. 14 i 25.

Tamariu, tota sola, acaba amb la reticència indígena, convertint-se en el mascaró de proa de la unió de les dues cultures, tot encarnant-se en una mena de senyera del nou país que s'ha gestat, en la nimfa regenerada segons els cànons clàssics, una empordanesa hel·lenitzant símbol de la refundació de l'Empordà.

Malgrat tot, en l'opinió de Brunet no tot són flors i violes en el gènere femení empordanès. D'una banda, les indígenes són rústegues, com ho demostra el fet que Tamariu regala un pollastre al seu estimat, amb la consegüent desil·lusió del noi, que s'esperava algun altre present perdurable en penyora del seu amor. De l'altra, tenen geni, com el que treu la protagonista femenina amb el noi de Les Closes. Aquí aflora la Tamariu salvatge, poc refinada, a través de la qual Brunet és capaç de rebaixar el to diversos entes: “Fa temps que [el noi de Les Closes] em mira amb un ploricó de vedell. Si l'arreglo li deixaré el nas com un pigot” (pàg. 109). I si per algun moment els grecs es pensen que poden tractar de qualsevol manera les dones empordaneses, ja té prou cura la veu narrativa de manifestar el contrari amb una asseveració contundent, de murri que coneix bé el terreny. Potser els grecs es pensaven que podien flirtejar amb les dones sense perjudici propi, tastar-les i deixar-les, però “no sabien que jugar amb elles és jugar amb foc” (pàg. 77).

Pel que fa a la descripció del paisatge, l'autor també fa ús del seu repertori de jocs retòrics per descriure'l, indiscutiblement amb major mesura que al gènere femení. Quan s'ha de referir al paisatge, no hi ha contrapunt irònic, sinó que no pot fer més que rendir-se davant un espectacle que considera únic. En tota la novel·la s'hi respira la imatge del “maridatge entre la terra i el mar” i la del país “abraçant els nouvinguts” comentades anteriorment, però no només s'esmenta aquesta:

A punta d'alba tres vaixells lliscant dolçament com tres gavines rompien l'encís de la mar acondormida. (pàg. 59)

Com podem comprovar, el paisatge sempre és *pintat* harmoniosament, tots els elements conjuminen perfectament creant un escenari idíl·lic, paradisiàc, d'incomparable bellesa, on tot el territori sempre és descrit en funció del mar, aquest mar de cobalt que constitueix el seu principal element:

El mar era, en realitat, tan blau, tan flairós i lluent com ara, però l'Empordà feia una olor de terra verge que enamorava. Es veien resplendir els conreus vora les cavorques i l'onejar del bosc de pins gronxat per la tramuntana. De tot arreu, enmig de la verdor, sortien bocins de caminets que serpentejant redreçaven l'espinada per veure aquell país tan pla. (pàg. 113)

Ja ho va dir Josep Pla, que d'aquest llibre se'n podia fer un dibuix de cada plana, fins al punt que acabes sentint que els dits et queden plens de terra:

Llegiu aquest llibre amb un llapis a la mà: de cada plana, en podreu fer un dibuix. Sovint trobareu el dibuix insuficient: us palpareu els dits com si

tinguéssiu un bocí de terra per fer-ne una forma: una anca, una esquena, una cuixa... I veureu la forma a ple aire, davant la mar, sota el cel meravellós.⁽¹³⁾

El meravellós desembarc dels grecs a Empúries va ser publicada, com hem dit, l'any 1925 per Editorial Diana, i els Quaderns Literaris la van tornar a editar en el seu novè número l'any 1933, canviant-li el títol. L'obra va caure en l'oblit durant deu anys, fins que al 1943 Destino, a través d'Àncora, la va reeditar en castellà, seguida del llarg article "El Ampurdán y los ampurdaneses", que manté el to de la novel·la.

L'obra va desaparèixer del panorama literari uns anys, i tan sols va ser reeditada en tiratges reduïts, en català, per l'Editorial Estel. A la mort del seu autor, l'any 1956, J. M. Cruzet va aconseguir el seu objectiu de publicar la novel·la a la Biblioteca Selecta,⁽¹⁴⁾ en el seu volum número 197, seguint el model proposat per Destino incorporant l'article "L'Empordà i els empordanesos". Des de llavors, l'obra va ser reeditada el 1985 per l'editorial AUSA, en una edició de to infantil il·lustrada per Pilarín Bayés, i el 1993 Parsifal va recuperar la primera edició, retornant-li el títol original, en editar-la en facsímil. Aquesta sèrie d'edicions demostra, d'una banda, que la novel·la, des de la seva primera aparició, no ha romàs oblidada, sinó que mantingué certa vigència al llarg del segle XX; i de l'altra, que cal recuperar la figura del seu autor per a la història de la nostra literatura i el nostre periodisme.

L'anàlisi de l'obra demostra, en definitiva, la gran sensibilitat que va demostrar Brunet respecte al nostre paisatge, mantenint certa distància i esperit crític respecte als models que li havien pervingut, i donant la seva pròpia visió dels fets. Una visió particular, irònica, però molt personal, que denota un gran coneixement del país i la seva gent, i que plasma en una obra que, tal com exposa ell mateix, gira sempre al voltant d'un únic tema-pretext: l'Empordà. Al voltant d'aquest, l'anècdota és secundària, perquè qui pren cos en la novel·la, qui n'és realment el personatge principal, és el paisatge. Sembla sobradament justificat, doncs, concedir-li a Manuel Brunet allò que demanava al final del pròleg quan suplicava: "Sia'm a mi tolerat poder-me dir: empordanès".

13. PLA, J., *Retrats de passaport*, O. C. XVII, Barcelona, Destino, pàg. 401.

14. J. Pla, J. M. Cruzet. *Amb les pedres disperses*, ed. de J. Gallofré. Barcelona, Destino, 2003. En una carta a Pla del 27-X-1953 Cruzet manifesta: "És llàstima no poder incloure *El meravellós desembarc a la Selecta*" (pàg. 413), i en una altra de 12-I-1956, després de la mort de Brunet, escriu, després de lamentar la pèrdua de l'escriptor: "¿Creu que hi ha alguna possibilitat de publicar, a la "Biblioteca Selecta", *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries?*" (pàg. 590). Com es pot comprovar, doncs, l'interès era ben viu, i l'objectiu es va aconseguir amb èxit.